

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شورای سیاست گذاری حوزه علمیه خواهران

مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران

معاونت پژوهش

عنوان:

بررسی حدیث «إثنا عشر» در کتب فریقین

استاد راهنما:

حجۃ الاسلام و المسلمین رضا کاردان سلمانی

استاد مشاوره:

حجۃ الاسلام و المسلمین سید مصطفی علم الهدی

نگارنده:

زکیه سادات علم الهدی

سال تدوین:

۱۳۹۳

ران ملخی سوی سلیمان بردن

عیب است، ولیکن هنر است از موری
همچون موری ضعیف، این اثر ناچیز را به ساحت اقدس خلاصه خلقت، ختمی مرتبت، امام
الانبياء، نورالاصلحیاء، سید السفراء، طاووس الكبریاء حضرت محمد مصطفیٰ (علیه السلام) که در راه هدایت
بشر بار سنگین رسالت را به دوش کشیدند، زحمات طاقت فرسا تحمل کردند و در راه ابلاغ آن بیش از
هر پیامبر آزار و محنت دیدند، تقدیم می دارم.

شکر خدایی را که نعمت ولایت امیر مؤمنان و یازده فرزند والامقام ایشان – علیهم السلام –
را روزی ما قرار داد.

سپاس بی کران از مجاهدان طریق حقیقت که با استضایه از انوار طبیه‌ی معصومین به خصوص
نور آخر، حضرت بقیة الله الأعظم – ارواحنا له الفداء – هرگونه شببه‌ی مخالفین سعادت بشری را با
حکمت و موعظه‌ی حسن پاسخ گفتند، تا امروزه ما بتوانیم پیرو راه آنان باشیم.
از اساتید خود حضرات آیات حجۃ الإسلام و المسلمين کارдан و حجۃ الإسلام والمسلمین
علم الهدی – حفظہم الله – که این حقیر را در نشان دادن برگی از حقانیت صراط مستقیم ولایت
علوی یاری نمودند، نهایت تشکر را دارم .
از درگاه حضرت منان موفقیت روز افرون این بزرگواران را خواهانم.

چکیده

این رساله‌ی علمی در صدد است تحقیقی جامع در مورد احادیث معروف به إثنا عشر انجام دهد. در معتبر ترین کتب روایی اهل تسنن و شیعه آمده است که پیامبر اکرم (صلوات‌الله‌علی‌ہ) فرمودند: «بعد از من ۱۲ خلیفه می‌آیند.»

بعد از اینکه متون روایت را در لابه لای کتب معتبر روایی عامه و خاصه استخراج می‌کند آن را در سه مرحله مورد بررسی قرار می‌دهد. در مرحله اول سند روایت را در بوته نقد کتب رجالی قرار می‌دهد. بعد از اینکه صدور حديث از جانب شخص پیامبر (صلوات‌الله‌علی‌ہ) ثابت شد به سراغ دلالت آن می‌رود که منظور حضرت از بیان این فرمایش چه بوده است؟ در این مورد بین علمای اهل تسنن اختلاف زیادی است. چون این عدد با تعداد خلفای مورد قبول آنها منطبق نیست در توضیح مراد و منظور پیامبر (صلوات‌الله‌علی‌ہ) بحث‌های زیادی کرده اند ولی به قول مهلب به نتیجه قطعی نرسیده اند. در مرحله سوم باید مصاديق این ۱۲ نفر معرفی شوند در اینجا نیز بین علمای عامه تشتم آرای بسیاری است؛ بعضی ۱۲ نفر را می‌شمرند و بعضی دیگر می‌گویند: «ما چند تای آنها را می‌شناسیم و بقیه تا قیامت می‌آیند» برخی شرط توالي را نادیده می‌گیرند و دیگری عدد را محصور در ۱۲ نمی‌داند. برای تکمیل بحث کسانی که به عنوان خلیفه پیامبر معرفی شدند از دیدگاه اهل تسنن مورد نقد قرار می‌گیرند.

اما از آن طرف از دیدگاه علمای شیعه در روایت هیچ جای ابهام و نامفهومی وجود ندارد و این گونه نیست که پیامبر (صلوات‌الله‌علی‌ہ) فقط عدد خلفاء را بدون هیچ راهنمایی دیگری به صورت یک معما بیان کرده باشند. بلکه وقتی این حدیث در کنار حدیث «ثقلین» و حدیث «من مات و من لم یعرف امام زمانه...» و برخی آیات قرآن قرار می‌گیرد این نتیجه به دست می‌آید که باید ۱۲ امام معصوم و واجب الإطاعة از اهل بیت پیامبر (صلوات‌الله‌علی‌ہ) تا قیامت در میان امت باشند و مردم را به حق و حقیقت هدایت کنند. علاوه بر این در میان روایات معروف به «إثنا عشر» احادیثی هست که پیامبر (صلوات‌الله‌علی‌ہ) بعد از بیان عدد خلفاء نام تک تک آنها را به تفصیل بیان می‌کنند.

این تحقیق بدین نتیجه می‌رسد که مصاديق واقعی خلفای دوازده گانه پیامبر (صلوات‌الله‌علی‌ہ) همان ائمه‌ی إثنا عشر شیعه هستند.

کلمات کلیدی این تحقیق عبارتند از: حدیث، فریقین، خلیفه، امیر، نقباء، إثنا عشر.

در حالی که اقرار آنها به عدم فهم مصاديق، کار را بر خود آنها مشکل کرده و آنها را از کسانی قرار داده که به فرموده‌ی پیامبر (علیه السلام) جزء کسانی شده اند که «من مات و لم یعرف امام زمانه مات میته الجاهلیه».

خلاصه آن که با چینش مرتب حدیث ثقلین و حدیث «من مات و لم یعرف امام زمانه...» و احادیث «خلفای إثنا عشر» در کنار هم کاملاً معنای حدیث شریف روشن می‌شود و برای همگان ظاهر خواهد شد که مصاديق آن همان ائمه اثنا عشر (علیهم السلام) می‌باشند.

فهرست منابع

- قرآن کریم- ترجمه‌ی آیت الله مکارم شیرازی
- نهج البلاغه- شرح فیض الاسلام- انتشارات زرین
- ۱- ابن ابی الحدید- شرح نهج البلاغه- تحقیق: محمد ابوالفضل ابراهیم- دار احیاء التراث العربی- چاپ دوم- ۱۳۸۶ ه
- ۲- ابن ابی شیبۃ- المصنف فی الحديث و الآثار- تحقیق: حمد بن عبدالله الجمعه- مکتبة الرشد ریاض- ۱۴۲۵ ه- چاپ اول
- ۳- ابن أثیر (م ۶۳۰ ه)- أسد الغابة فی معرفة الصحابة- تحقیق: مأمون شیحنا- دار المعرفة- بیروت- چاپ اول- ۱۴۱۸ ه
- ۴- ابن أثیر- عز الدين ابی الحسن (م ۶۳۰ ه)- الكامل فی التاریخ- تحقیق: خلیل مأمون شیحنا- دار المعرفة- بیروت- چاپ اول- ۱۴۲۳ ه
- ۵- ابن تیمیه- منهاج السنة النبویة- تحقیق: محمد رشاد سالم- جامعه امام محمد بن سعود الإسلامية- ۱۴۰۶ ه- چاپ اول
- ۶- ابن خزار قمی (قرن ۴)- کفاية الأثر فی النص علی الأئمه الإثنی عشر- تحقیق: موسوی- عقیل الربیعی- دلیل ما- چاپ اول- ۱۴۳۰ ه
- ۷- ابن خزیمة (م ۳۱۱ ه)- صحیح ابن خزیمة- تحقیق: محمد مصطفی‌الاعظمی- دار الكتب الاسلامی- بیروت- چاپ اول- ۱۳۹۰ ه
- ۸- ابن عربی- ابی بکر محمد بن عبدالله- عارضه الاحدوی بشرح صحیح الترمذی- دار الكتب العلمیة- بیروت- چاپ اول- ۱۴۱۸ ه
- ۹- ابن عساکر- تاریخ مدینة دمشق- تحقیق: علی شیری- دار الفکر- بیروت- چاپ اول- ۱۴۱۸ ه
- ۱۰- ابن کثیر- ابی الفداء اسماعیل (م ۷۷۴ ه)- تحقیق: ریاض عبدالحمید سواد- دار ابن کثیر- بیروت- چاپ اول- ۱۴۲۸ ه
- ۱۱- ابن منظور- لسان العرب- دار احیاء التراث العربی- بیروت- چاپ جدید- ۱۴۰۸ ه
- ۱۲- ابو عیسی- سنن الترمذی- دار ابن کثیر- بیروت
- ۱۳- ابی الفداء اسماعیل بن کثیر (م ۷۴ ه)- البدایة والنهایة- تحقیق: ریاض عبدالحمید سواد- دار ابن کثیر- بیروت- چاپ اول- ۱۴۲۸ ه
- ۱۴- ابی الفرج عبدالرحمن بن الجوزی- کشف المشکل من حدیث الصحیحین- تحقیق: علی حسین التواب- دار الوطن
- ۱۵- ابی عیسی محمد بن عیسی بن سورة- الجامع الصحیح و هو سنن الترمذی- تحقیق: مصطفی‌محمد حسین الذہبی- دارالحدیث قاهره- الطبعة الأولى- ۱۴۱۹ ه
- ۱۶- احمد بن حنبل- مسند احمد- دارالحدیث- قاهره- چاپ اول- ۱۴۱۶ ه
- ۱۷- أخطب خوارزم- ابو المؤید الموقن بن احمد بن محمد البکری المکی الخنفی (م ۵۶۸ ه)- مناقب للخوارزمی- مکتبة نیتوی الحدیثة- تهران
- ۱۸- الاسفاری- أبو عوانه (م ۳۱۶ ه)- مستخرج ابی عوانه- دار المعرفة- بیروت- چاپ اول
- ۱۹- اصفهانی- راغب- مفردات الفاظ القرآن- دار القلم- دمشق- چاپ اول- ۱۴۱۶ ه

- ٢٠- آلوسى - روح المعانى - دار إحياء التراث العربى - بيروت
- ٢١- امينى نجفى - عبدالحسين - الغدير - كتابخانه امير المؤمنین (ع) - چاپ چهارم - ١٣٩٦ هـ
- ٢٢- البانى - سلسلة أحاديث الصحيحه - مكتبة المعارف - رياض - چاپ جديـد - ١٤١٥ هـ
- ٢٣- البوصيري - انحاف خيرة المهرة بفوائد مسانيد العشرة - تحقيق: ابى عبدالرحمن عادل بن سعد - دار النشر - رياض - چاپ اول - ١٤١٩ هـ
- ٢٤- تفتازانى - شرح المقاصد - انتشارات شريف رضى - قم - چاپ اول
- ٢٥- التميمي - ابى حاتم محمد بن حبان (م ٢٥٤ هـ) - صحيح ابن حبان - بيت الأفكار الدولية - لبنان - ٢٠٠٤ م
- ٢٦- التهانوى الحنفى - محمد على بن على - كشاف اصطلاحات الفنون - دار الكتب العلمية - بيروت - چاپ دوم - ١٤٢٧ هـ
- ٢٧- الجوهري - ابى نصر - الصحاح تاج اللغة - دار الكتب العلمية - بيروت - چاپ اول - ١٤٢٠ هـ
- ٢٨- جوهرى - احمد بن محمد بن عبيدة الله بن عياش (م ٤٠١ هـ) - منتخب الأثر فى النص على الأئمة الإثنى عشر - مكتبة طباطبائى - قم - مدرسه فیضيہ
- ٢٩- جوهرى البصري - احمد بن عبد العزيز (متوفى ٤٠١) - مقتضب الأثر في النص على الأئمة الإثنى عشر - تصحيح مهدى هوشمند - نشر طباطبائى - قم - بي تا - چاپ اول
- ٣٠- حاكم نيسابورى - ابى عبدالله - المستدرک على الصحيحين - دار ابن حزم الدار العثمانية - بيروت - چاپ اول - ١٤٢٨ هـ
- ٣١- حسيني ميلاني - سيد على - دراسات في منهاج السنة - ياران - قم - چاپ اول - ١٤١٩ هـ
- ٣٢- حوينى جوينى - ابراهيم (م ٧٣٠ هـ) - فرائد السقطين - تحقيق: محمد باقر محمودى - مؤسسه محمودى - بيروت - چاپ اول - ١٤٠٠ هـ
- ٣٣- خليل احمد السهار انفورى - بذل المجهود في حل سنن ابى داود - دارالبشاير الاسلامية - بيروت - چاپ اول - ١٤٢٧ هـ
- ٣٤- خوئى - ابو القاسم - معجم رجال الحديث - نشر مدينة العلم - قم - چاپ چهارم
- ٣٥- الدينورى - إبن قتيبة - الإمامة والسياسة - تحقيق خليل منصور - دار الكتب العلمية - بيروت
- ٣٦- الذهبي - شمس الدين (م ٧٤٨ هـ) - سير أعلام النبلاء - مؤسسة الرسالة - بيروت - چاپ هشتم - ١٤١٢ هـ
- ٣٧- الزركشى - بدر الدين محمد بن بهادر (م ٧٩٤ هـ) - كشف المشكك لابن الجوزى على صحيح البخارى - حواشى: ابن حجر عسقلانى - دار الكتب العلميه - بيروت - چاپ اول - ١٤٢٤ هـ
- ٣٨- الزخىرى - ابى القاسم جار الله محمود بن عمر - الكشاف عن حقائق التنزيل - دار الفكر - بيروت
- ٣٩- الزهرى - محمد بن سعد - الطبقات الكبرى - دار إحياء التراث العربى - بروت - چاپ اول - ١٤١٦ هـ
- ٤٠- زين الدين العاملى (شهيد الثانى) - الدرایة (في علم مصطلح الحديث) چاپ نعمان - نجف
- ٤١- سلطان الواقعين - شبهائى پيشاور - انتشارات اسلاميه - تهران - چاپ سى و يكم - ١٣٦٨ ش
- ٤٢- سنن ابى داود - دارالأرقام بن ابى الارقم - بيروت - چاپ اول - ١٤٢٠ هـ - یک جلدی
- ٤٣- السيوطي - جلال الدين - تاريخ الخلفاء - مطبعه السعاده - مصر - چاپ اول - ١٣٧١ هـ

- ٤٤- صافى - لطف الله - منتخب الأثر فى الإمام الثانى عشر - مركز نشر و توزيع الآثار العلمية فى مكتب ساحة آية الله الصافى - قم - ١٤٣٠ - چاپ سوم - سه جلدی
- ٤٥- صدوق - ابن بابويه (متوفى ٣٨١هـ) - عيون اخبار الرضا (عليه السلام) - ترجمه: على اكبر غفارى - دار الكتب الاسلاميه - تهران - ١٣٨٠ هـ.ش- ٢ جلدی
- ٤٦- صدوق - ابن بابويه - كمال الدين و تمام النعمة - مترجم: متصور پهلوان - انتشارات مسجد مقدس جمکران - ١٣٨٢ هـ ش
- ٤٧- صدوق - ابن بابويه - من لا يحضره الفقيه - دار الكتب الاسلاميه - تهران - ١٤١٠ هـ
- ٤٨- صدوق - ابن بابويه - خصال - انتشارات الإسلامية - تهران - ١٣٥١ هـ ش
- ٤٩- صحيح البخارى - دار الكتب العلمية - بيروت - چاپ اول - ١٤١٢ هـ - هشت جلدی
- ٥٠- صحيح مسلم - نيشابوري - أبي الحسين مسلم بن الحجاج القشيري (م ٢٦١ هـ) - دار الارقم بن أبي الارقم - بيروت - چاپ اول - ١٤١٩ هـ - یک جلدی
- ٥١- طباطبائى - سيد محمد حسين - الميزان في تفسير القرآن - الأعلمى - بيروت - چاپ اول - ١٤١٧ هـ
- ٥٢- الطبراني - المعجم الأوسط - تحقيق: محمود الطحان - مكتبة المعارف للنشر والتوزيع - الرياض - چاپ اول - ١٤١٥ هـ
- ٥٣- الطبرى - ابن حجر - تاريخ الطبرى - تحقيق: محمد بن طاهر البرزنجى - دار ابن كثير - بيروت - چاپ اول - ١٤٢٨ هـ
- ٥٤- الطريجى - مجمع البحرين - بعثت - قم - چاپ اول - ١٤١١ هـ
- ٥٥- عسقلانى - ابن حجر - تقریب التهذیب - مکتبة الرشد - ریاض - چاپ اول - ١٤٣١ هـ
- ٥٦- عسقلانى - ابن حجر - تهذیب التهذیب - تحقيق: مصطفی عبد القادر عطا - دار الكتب العلميه - بيروت - چاپ اول - ١٤١٥ هـ
- ٥٧- عسقلانى - ابن حجر - فتح البارى بشرح صحيح البخارى - شرح و تصحيح: محب الدين الخطيب - دارالريان - قاهره - چاپ اول - ١٤٠٧ هـ
- ٥٨- عسکرى - معلم المدرستين - جمع العلمي الاسلامي - قم - چاپ ششم - ١٤١٩ هـ - ٣ جلدی
- ٥٩- فخر رازى (قرن ٢) - مفاتيح الغيب - دار احياء التراث العربى - بيروت - چاپ سوم - ١٤٢٠ هـ
- ٦٠- فراهيدى - العين - دارالمعجزة - قم - چاپ دوم - ١٤٠٩ هـ
- ٦١- فيومى - مصباح المنير - دارالرضى - قم - چاپ اول
- ٦٢- قاضى عياض - إكمال المعلم بفوائد مسلم - دارالوفاء - بيروت - چاپ اول - ١٤١٩ هـ
- ٦٣- القرطبي - أبي عمر يوسف بن عبدالله بن محمد بن عبد البر - الإستيعاب في معرفة الأصحاب - دار الكتب العلمية - بيروت - چاپ اول - ١٤١٥ هـ
- ٦٤- قمى - عباس - تتمة المتهى - انتشارات مؤمنين - تحقيق صادق حسن زاده - انتشارات مؤمنين - قم - چاپ چهارم - ١٣٨٧ ش
- ٦٥- قمى - عباس - سفينة البحار - بنیاد پژوهش های آستان قدس رضوی

- ٦٦- قندوزی - سلیمان بن ابراهیم - ینابیع الموده - تصحیح: علاء الدین اعلمی - الاعلمی - بیروت - چاپ اول - ١٤١٨ ه
- ٦٧- الكلینی - محمد بن یعقوب بن اسحاق (متوفی ٣٢٩ هـ) - الكافی - مصحح: علی اکبر غفاری و محمد آخوندی - ٨ جلدی - دارالکتب الاسلامیه - تهران - ١٤٠٧ ق - چاپ چهارم
- ٦٨- مجلسی - محمد باقر - بحار الانوار - دار احیاء التراث العربي - بیروت - چاپ دوم - ١٤٠٣ ه
- ٦٩- محمد بن ابراهیم - غیبة النعماں - نشر صدقو - تهران - چاپ اول - ١٣٩٧ ش
- ٧٠- محمود أبو ریة - الأضواء على السنة المحمدية - دار المعارف - قاهره - چاپ اول
- ٧١- المسعودی - أبي الحسن على بن الحسین بن على (م ٣٤٦ هـ) - مروج الذهب و معدن الجواهر - شرح: عبدالامیر علی مهنا - مؤسسه الاعلمی بیروت - چاپ اول - ١٤١١ ه
- ٧٢- مصباح الشریعة (منسوب به جعفر بن محمد الصادق علیہ السلام) - الأعلمی - بیروت چاپ اول - ١٤٠٠ ه
- ٧٣- مصطفوی - حسن - التحقیق فی کلمات القرآن - مرکز کتاب للترجمة والنشر - چاپ اول - ١٤٠٢ ه
- ٧٤- میلانی - سید محمد های - قادتنا کیف نعرفهم - مؤسسه الوفاء - بیروت - چاپ اول - ١٤٩٧ ه
- ٧٥- النجاشی - أبي العباس - رجال النجاشی - تحقیق سید موسی شبیری زنجانی - مؤسسه النشر الاسلامی - قم چاپ ششم - ١٤١٨ ه
- ٧٦- نیازی شاهروdi - علی - مستدرکات علم رجال حدیث - مؤسسه النشر الاسلامی - قم - چاپ اول - ١٤٢٥ ه
- ٧٧- الهیتمی - ابن حجر (م ٩٧٣ هـ) - صواعق المحرقة علی أهل الرفض و الضلال والزندة - تحقیق: کامل محمد الخراط - بیروت - چاپ اول - ١٤١٧ ه
- ٧٨- الهیتمی - نورالدین علی بن ابی بکر (م ٨٠٧ هـ) - مجمع الزوائد و منبع الفوائد - دارالکتب العلمیه - بیروت - ١٤٠٨ ه
- ٧٩- الواسطی الزبیدی - محب الدین - تاج العروس - دارالفکر - بیروت - ١٩٤٤ م
- ٨٠- یعقوبی - احمد بن اسحاق (ابن واضح یعقوبی) - تاریخ یعقوبی - ترجمه: ابراهیم آینی - انتشارات علمی و فرهنگی - تهران - چاپ دهم - ١٣٨٧ ش